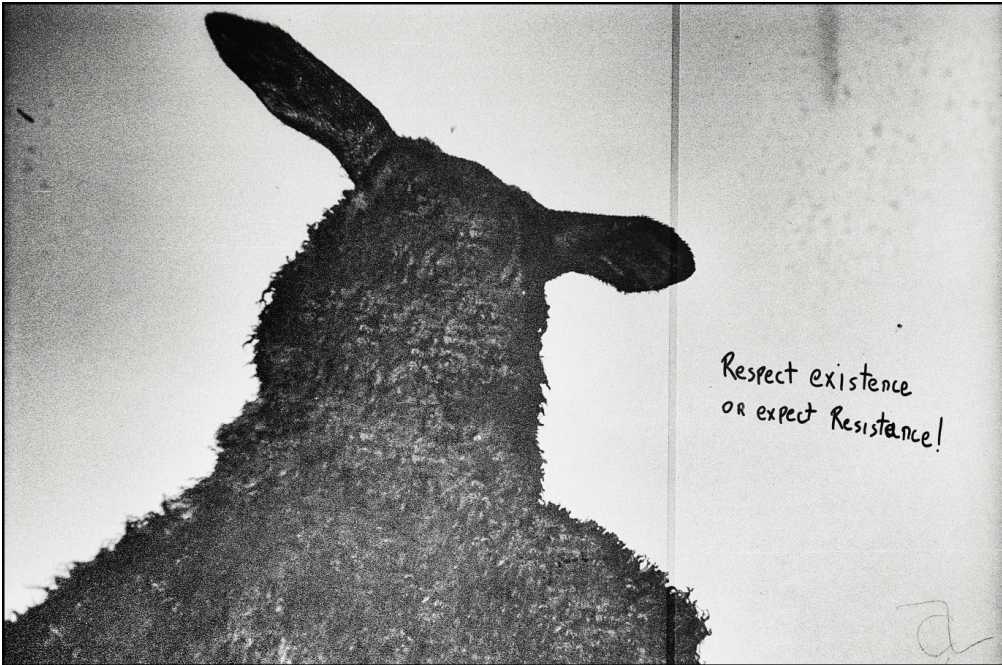

“TKO SE ZADNJI SMIJE,
NIJE SHVATIO VIC”:

HUMOR U
SVAKODNEVNOJ
KOMUNIKACIJI

ORGANIZATOR SKUPA:

Institut za etnologiju i folkloristiku

ORGANIZACIJSKI ODBOR SKUPA:

Ljiljana Marks

Renata Jambrešić Kirin

Jelena Marković

Nataša Polgar

Evelina Rudan

LEKTURA:

Ljiljana Marks

Nataša Polgar

FOTOGRAFIJA NA NASLOVNICI:

Ivan Lozica

ISBN 978-953-8089-01-5

Zagreb, studeni 2015.

PROGRAM

ČETVRTAK 19. 11. 2015.

10:00 – 10:10 *Otvorenje skupa*

10:10 – 11:10 *Moderatorica: NATAŠA POLGAR*

EVELINA RUDAN: Koja je razlika između jaza i jumbo pizze ili o umjetničkoj komunikaciji u malim grupama

DAVOR NIKOLIĆ: Tko se smije i što se smije u vicu: Antanaklaza kao model humora

IVAN MARKOVIĆ: Jezikoslovci i vic: slučaj Charlesa Hocketta

11:10 – 11:30 *Stanka za kavu*

11:30 – 13:10 *Moderatorica: LJILJANA MARKS*

ANA GABRIJELA BLAŽEVIĆ: Verbalni humor u nastavi španjolskog kao stranog jezika – lingvistički i interkulturalni aspekti žanra “*colmos*”

MARIJETA BRADIĆ: Urbane legende: između humora i horora

SIMONA DELIĆ: Humor u baladi kao književnom žanru: komparativni pristup

AMIRA DERVIŠEVIĆ: Humorna sastavnica u zbirci usmene proze Hamdije Mulića (1881. – 1944.)

JERNEJA VRABIČ: Šaljivo ali humorno v ljudskem in umetnem pesništvu

13:10 – 15:00 *Stanka za ručak*

15:00 – 16:20 *Moderatorica: EVELINA RUDAN*

KATARZYNA DYLEWSKA: “Baš mi je drago što smo ratovali”: Crni humor u balkanskim filmovima

MIRNA BRKIĆ VUČINA: Funkcija smijeha u *Prosjacima i sinovima* Ivana Raosa

IVAN MOLEK: Ironija i fragment u romanima Ivane Sajko

ĐURĐINA ŠIJAKOVIĆ: Slučaj “Žene protiv Euripida”: koliko je Atina bila (ne)sprema za velikog tragediografa?

16:20 – 16:40 *Stanka za kavu*

16:40 – 18:00

Moderatorica: JELENA MARKOVIĆ

JOVAN LJUŠTANOVIĆ I LJILJANA PEŠIKAN-LJUŠTANOVIĆ: Deca koja se smeju i smešna deca – smeh i rano detinjstvo

NATAŠA GOVEDIĆ: Humor i pedagogija umjetnosti u izvedbama triju pjesnika: e. e. cummings, Mary Ruefle i Marlene Dumas

LIDIJA DUJIĆ: *Najbolja kesavica* Ivana (Brlić) Mažuranić

MARIJA GEIGER ZEMAN I ZDENKO ZEMAN: *Starenje je obavezno, a odrastanje nije* – predodžbe starosti, dobni humor i internetske rođendanske čestitke

PETAK 20. 11. 2015.

10:00 – 11:20

Moderatorica: RENATA JAMBREŠIĆ KIRIN

TAMARA TVRTKOVIĆ: Humor u antici – teorija vs. praksa

LJILJANA LOGAR I GABRIJELA KIŠIČEK: Retorička funkcija humora u političkom diskursu

TOMISLAV MATIĆ: Ismijavanje političkih protivnika u doba humanizma – primjer Eneje Silvija Piccolominija

SUZANA MARJANIĆ: Konceptuala (bez) humora ili “otrov ozbiljnog sadržaja”

11:20 – 11:40

Stanka za kavu

11:40 – 12:40

Moderatorica: AMIRA DERVIŠEVIĆ

RENATA JAMBREŠIĆ KIRIN: “Daj, daj, daj Colinda, zapjevaj malo s nama, zapleši malo sama”

BORIS BECK: Baš je smiješno! A meni nije – metaforični i nmetaforični postupci u hrvatskom političkom humoru

ANDREW HODGES: Navijačka teorija podjebavanja: od zajebavanja do vrijeđanja

12:40 – 13:00 *Stanka za kavu*

13:00 – 14:00 _____ *Moderatorica: ANA PERINIĆ LEWIS*

MONIKA BERAC': Radijske humoreske Ivana Hermana *U četiri čoška*

IVONA ORLIĆ: *La kost* – tjedna doza pisanog istarskog humora

DINKA PASINI: Humor u tekstovima Ante Tomića

14:00 – 15:00 *Stanka za ručak*

15:00 – 16:00 _____ *Moderatorica: JOSIPA TOMAŠIĆ*

SASA BABIČ: Stereotipi in predsodki o ženskah in moških v šaljivih vprašanjih

ANA PERINIĆ LEWIS I KRISTIAN LEWIS: "Mi sme si navek z Hrvatima dobri bili!" –

Kulturnoantropološka i lingvistička analiza viceva o Zagorcima temeljenih na regionalnim i stereotipnim predodžbama i imaginarijima

KATARINA ŠRIMPF: "A veste kako se stopnjuje škrt? Škrt, Gorenc, Bohinc": Šale in pokrajinski stereotipi

16:00 – 16:15 *Stanka za kavu*

16:15 – 17:55 _____ *Moderator: DAVOR NIKOLIĆ*

JOSIPA TOMAŠIĆ: Humor u kuhinji: što je smiješno u natpisima na zidnjacima

TONKO BARČOT: "Nemojte se na pismu jiditi, jer bi mogli jedno pogrubiti": Satirični deseterci obitelji Favro Velo

EMINA DABO: *Narodni smijeh* pučkih pjesama Ivana Šuljića Iveše

SANI SARDELIĆ: Priča o posljednjem žrnovskom pastiru

MOJCA RAMŠAK: Smeh je pol zdravja: humor v medicini

SAŠA BABIČ

Inštitut za slovensko narodopisje, ZRC SAZU, Ljubljana

sasa.babic@zrc-sazu.si

Stereotipi in predsodki o ženskah in moških v šaljivih vprašanjih

Šaljiva vprašanja so podvrsta uganke, ki nastopa v funkciji vica, poroga ali groteske, zato predstavljajo prehodni žanr med uganke in vicem. Pokrivajo široko tematsko področje, saj tematizirajo vsakdanje obkrožujoče pojave, ki so večinoma stereotipizirani ali pa karikirani. Zastavljajo se v družbi vseh emocionalnih in intelektualnih nivojev. Iz šaljivih vprašanj lahko velikokrat razberemo obstoječe stereotipe in predsodke družbe (npr. funkcije spolov, karakteristike ras, inteligentnost posameznikov ipd.). V prispevku se bomo osredotočili na šaljiva vprašanja, ki tematizirajo ženski in moški spol ter izražajo negativno percepcijo nasprotnega spola. Šaljiva vprašanja bomo zbirali po internetnih virih (forumi, posamezne internetne strani, namenjene vicem, e-pošta ipd.) ter v živi komunikaciji, v kolikor jih bomo lahko prestregli. Gradivo bomo analizirali glede na tematizirane situacije ter prikazali posamezne stereotipe, predsodke in vloge spolov, ki se – kljub navideznemu napredku družbene miselnosti – še vedno skrivajo v sodobnih folklornih žanrih.

TONKO BARČOT

Državni arhiv u Dubrovniku,

Arhivski sabirni centar Korčula–Lastovo

tonko.barcot@dad.hr

“Nemojte se na pismu jiditi, jer bi mogli jadno pogrubiti“ – Satirični deseterci obitelji Favro Velo

Na zapadnom dijelu otoka Korčule duga je tradicija stvaranja stihova pod utjecajem Kačićeva *Razgovora ugodnog naroda slovinskog* pa su i dandanas sačuvani tragovi iz 19. st. U tim *versima*, koji nisu nastajali na papiru nego su se prenosili, i danas se još uvijek dijelom prenose usmenim putem, opisani su istaknuti događaji i osobe lokalne zajednice. No, kazivača je sve manje, a izvorni stihovi su se u prenošenju (dijelom su i zapisani) donekle izmiješali. Preneseno značenje mnogih pjesničkih slika već se gubi s odmakom vremena, pa je u Arhivskom sabirnom centru Korčula–Lastovo pokrenut projekt prikupljanja podataka o toj ugroženoj baštini. Uz detaljnije informacije o projektu i kraći prikaz o usmenoj književnosti na zapadnom dijelu otoka Korčule, u izlaganju će se izdvojiti prikaz stvaralaštva obitelji Favro Velo. Nekoliko članova te obitelji, porijeklom iz sela Duba i životno vezanih uz Velu Luku, u desetljećima poslije Drugoga svjetskog rata spjevalo je u desetercu brojne satirične stihove izvrgavajući poruzi sumještane. Uz prikaz i analizu tih deseteraca s obzirom na porive, temu i namjenu, cilj izlaganja je utvrditi značenje njihova stvaralaštva u ondašnjem društveno-političkom kontekstu, ali i danas. Na temelju zvučnih zapisa današnjih kazivanja i prikupljenih fragmenata iz privatnih arhivskih zbirki zaključuje se kako se u baštini usmene književnosti zapadnog dijela otoka Korčule izdvaja plodno stvaralaštvo Jurja Favra Vela. I danas, pola stoljeća poslije, njegove pjesme žive u usmenoj predaji Vele Luke, a ime mu je sinonim za satiru. Premda njegovi stihovi i nisu uvijek najvještije sročeni, Favrovo usmeno stvaralaštvo izdvaja se svježinom, preciznosti i beskompromisnosti u prikazu osoba i pojava. U svojoj je poruzi bio bezobziran, a njegov je humor bio uvreda, ali i lijek.

BORIS BECK

Sveučilište Sjever, SC Koprivnica

boris.beck.zg@gmail.com

Baš je smiješno! A meni nije – metaforični i nemetaforični postupci u hrvatskom političkom humoru

Figurativni postupci važni su u političkoj argumentaciji jer podižu razinu uvjerenosti, povezuju emocije pošiljatelja i primatelja poruke te daju konkretne slike koje opredmećuju koncepte i opće ideje. U političkom humoru metafora i alegorija vrlo su česte, a uz njih se prilaže jednostavan ključ kako bi se poruka odmah shvatila (primjerice, kanta za smeće s logom određene stranke). Uobičajeno za politički diskurs, brojne su konceptualne metafore (“Milanoviću pada, a Karamarku se ne diže”). No metaforizacija može se ostvariti i anominacijom, kada se uz ime stranke ili političara vezuju određena svojstva (“Vučić dlaku mijenja, ali ćud nikada”). Poseban slučaj metaforizacije nastaje kada određena osoba poduzme političku akciju koja je u očima protivnika smiješna (npr. amaterski kipovi Franje Tuđmana), pri čemu nastaje pogrešna upotreba diskursa, što je tipično za katahrezu. U svim tim slučajevima smiju se samo politički protivnici ismijavanoga, čime humor služi okupljanju istomišljenika. Međutim, nemetaforični figurativni postupci, poput adinatona, amfibolije i antifraze, kakvi su karakteristični za, primjerice, Srećka Puntarića, prenose manje eksplicitnu poruku, pa stoga i manje homogeniziraju čitatelje. U takvim postupcima u pravilu izostaje i prikaz političara, tipičan za metaforički humor u kojem tijelo političara predstavlja stranku te je izloženo raznim mehaničkim i derogativnim procedurama u svrhu ponižavanja.

ANA GABRIJELA BLAŽEVIĆ

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

anablazevic@gmail.com

Verbalni humor u nastavi španjolskog kao stranog jezika – lingvistički i interkulturalni aspekti žanra *colmos*

U suvremenoj se didaktici mnogo govori o važnosti i blagodatima humora u nastavi, načela koje se sve češće primjenjuje i u nastavi stranih jezika. Među mnogobrojnim klasifikacijama humora za takvu je nastavu posebno važna podjela na neverbalni i verbalni humor. Verbalni humor se može detaljnije klasificirati na humor koji se postiže sadržajem, oblikom ili kombinacijom obaju kriterija (Montes Giraldo 1969). Dok se humor temeljen na sadržaju može prevesti te tako postići isti efekt (uz uvjet da postoji sličan sociokulturalni kontekst), verbalni humor temeljen na obliku gotovo je nemoguće prevesti te je specifičan za određene jezike i kulture. Tako se u hispanofonom svijetu razvio poseban žanr verbalnog humora i mikrofikcije (Zavala 2006) koji se temelji na raznim igrama riječima: *colmosi*. Naziv *colmosi* podrazumijeva sažete, intelektualne i pronicljive igre riječima ritualiziranog oblika pitanja i odgovora kojima je cilj zabava, a koje su između vica i zagonetke (Morote Magán 2001). Mogu se smatrati posebnom kategorijom verbalnog humora jer se komični efekt postiže prikazivanjem ultimativne apsurdne situacije u kojoj bi se ponajprije mogla naći neka osoba (najčešće određena zanimanjem ili nekim fizičkim obilježjem), potom životinja ili lik, a rjeđe predmet. Upravo takva apsurdna akumulacija (lat. *cumulare* > španj. *colmar*) riječi i spleta okolnosti motivira njihov naziv. *Colmosi* su izrazito popularni među mladom populacijom izvornih govornika španjolskog jezika te su prepoznatljiv element njihove usmene kulture, a zbog svoje su jezične prirode izrazito pogodni za učenje i ponavljanje, posebno vokabulara i frazema na srednjim i višim razinama učenja jezika. Unatoč tomu, u nastavi španjolskog kao stranog jezika prilično su zanemareni. U ovom se radu donose rezultati istraživanja među studentima hispanistike Filozofskog fakulteta u Zagrebu, kojemu je cilj bio istražiti nastavni potencijal *colmosa*, razumijevanje njihovih jezičnih značajki te shvaćanje takve vrste humora kod hrvatskih učenika španjolskog kao stranog jezika.

MARIJETA BRADIĆ

Nezavisni istraživač, Pula

marijeta.bradic@gmail.com

Urbane legende: između humora i horora

Urbane legende (suvremene predaje) suvremeni su usmenoknjiževni žanr koji sadržajno obuhvaća neobične događaje, a načelno služi kao sredstvo za artikulaciju strahova i upozorenje na potencijalne opasnosti. Kazuju se na dva osnovna načina: kao duhoviti, zabavni sadržaji i kao priče s elementima horora, a da pritom jedan način ne mora nužno isključivati drugi. Osim što je u funkciji rasonode, kazivanje urbane legende kao duhovite priče služi i tomu da svojim zabavnim karakterom sugerira oprez, dok se u terenskim istraživanjima takav način pokazao i kao kazivačka strategija za ograđivanje od vjerovanja u njihovu istinitost. U tome se smislu može uspostaviti razlika između urbanih legendi duhovitoga sadržaja kojima je funkcija sugeriranje opreza i urbanih legendi zastrašujućega sadržaja koje funkcioniraju više kao vicevi nego kao priče za zastrašivanje. Načini izgradnje humora su pritom identični onima u vicevima, a obično je riječ o stereotipizaciji i igri riječima. Vicevi i urbane legende prepleću se najčešće kad se tematizira konzumiranje neobične i kontaminirane hrane i nezgode povezane sa suvremenom tehnologijom. No, dok je vicevima primarna funkcija zabava i nasmijavanje, u urbanim legendama humor često služi kao efektan način za sugeriranje opreza. Izlaganje će se stoga temeljiti na analizi odnosa elemenata humora i horora u urbanim legendama te na uspostavljanju obilježja kojima se približavaju žanru vica.

MIRNA BRKIĆ VUČINA
Filozofski fakultet Mostar
bmirna2002@yahoo.com

Funkcija smijeha u *Prosjacima i sinovima* Ivana Raosa

U romanu *Prosjaci i sinovi* (1971.) Raos je kroz priču o prosjačkoj obitelji Ike Špalatrina, zvanog Kikaš, na više od šest stotina stranica razvio kroniku života u Imotskoj krajini od turskih vremena do 60-ih godina 20. st. odabравši model pikarskog romana. Žanrovski model pikarskog romana podrazumijeva realističko-mimetički način obrade teme i likova, no Raos će transformirati taj žanr gradeći izražajni sustav romana uključivanjem žanrova usmene književnosti, odnosno jezika, stila motiva i tema. Raos u *Prosjacima i sinovima* kreira mitologem o specifičnom mentalitetu ljudi surovog kamenjarskog kraja protiv kojih su se urotile i zemaljske i nebeske sile, a oni su preživljavali zahvaljujući svojoj pameti, snalažljivosti i sposobnosti da se šale i sa sobom i sa drugima. Smijeh je jedno od njihovih glavnih oruđa u vječnoj borbi za preživljavanje. Raosovi prosjaci su stvarni, a isto tako mitski utemeljeni kao predstavnici pučke mudrosti, životnog pragmatizma i neslomljivog duha. Tema prosjaka pripada tako među književne topose u kojima prepredenjak, *pikaro*, ima važnu ulogu kulturnog pokretača koji se suprotstavlja postojećem društvenom, pa čak i prirodnom ustroju. Njihova je uloga u sustavu stalno propitivanje vladajućih vrijednosti te prikazivanje lica i naličja pojava. U radu pokušavamo istražiti funkciju humora, odnosno smijeha u romanu *Prosjaci i sinovi* – od funkcije smijeha kao oruđa za preživljavanje u okrutnoj svakodnevicu do društvenokritičke uloge smijeha.

MONIKA BERAC

Croaticum – centar za hrvatski kao drugi i strani jezik

Odsjek za kroatistiku, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

monika.berac@gmail.com

Radijske humoreske Ivana Hermana *U četiri ćoška*

Na lokalnoj radijskoj stanici u Županji od 1969. godine Ivan Herman uređivao je i vodio humoristične radijske emisije koje su tijekom godina kontinuiranog stvaranja i emitiranja poprimile čvrstu formu i razvile se u žanr radijske humoreske poznate diljem Slavonije, u područjima dosega frekvencija stanice *Radio Županja*. Voditelj emisije interpretira monologe glavnoga lika Frole Traktorista i kombinacijom upotrebe vrednota govorenoga jezika, jezičnih igara i drugih različitih postupaka koji se nalaze na granicama lingvistike i stilistike stvara specifičan idiolekt sličan slavonskomu dijalektu i humorističan stil. Zbog specifičnosti korpusa, prirode radijskoga medija i jedinstvenosti žanra, Hermanov se humor teško uklapa u postojeće okvire teorija humora te je zato u proučavanju stilizacije humora u emisijama *U četiri ćoška* odabrana induktivna metoda kojom se humorni postupci proučavaju od razina glasova, slogova, gramatičkih oblika, figura riječi, figura misli, sve do humora cjelokupnoga diskursa. Također, humorni se potencijal nalazi u ideji samoga lika, predstavnika rastresenjaka bergsonovskog tipa. Hermanov model emisije, odnosno žanrovski arhetip, preuzeo je Ivica Oršolić 2000. i nastavio ga u radijskoj emisiji *Iza ćoška*, što svjedoči o snazi Hermanova umjetničkog utjecaja.

EMINA DABO

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

eminadabo@yahoo.com

Narodni smijeh pučkih pjesama Ivana Šuljića Iveše

Ivan Šuljić Iveša (1904. – 1984.) pučki je pjesnik iz Novalje, koji se unutar opusa paških pučkih pjesama izdvaja svojim šaljivim i komičnim stihovima, čiji je humor blizak karnevalesknom narodnom smijehu. Specifičan humor, prožet brojnim lokalizmima i mjesnom čakavštinom, Ivešu ne samo da izdvaja iz korpusa paških pučkih pjesnika nego ga i podiže na pijedestal unutar zajednice koja je taj smijeh prihvaćala sudjelujući u njemu. Upravo se svojim komičnim, satiričnim i ironijskim stihovima Iveša u najvećoj mjeri približio svojim recipijentima obrađujući sadržaje koji intrigiraju njihovu svakodnevnicu te zadovoljavaju njihov horizont očekivanja. Humor Ivešinih stihova dio je specifičnoga humora novaljske zajednice, koji je on prepoznao, prenio u svoje stihove te pozvao mještane da se smiju zajedno s njime. Veliku je ulogu u prepoznavanju komičnih situacija Ivešinih pjesama imala upravo zajednica kojoj se pjesnik obraćao, osobito u ironijskom, satiričkom i parodijskom diskursu kojima se pjesnik često koristio, a za čiji je učinak bilo presudno poznavanje konteksta. Poznavanje situacija i osoba koje se ironiziraju, ali i samoga autora, utječe na efikasnost ironije, stoga komični elementi Ivešina pjesništva upućuju na njegovu ulogu u zajednici upravo u ironijskim i satiričkim iskazima. Njima autor zajednicu kritizira razotkrivajući njezine mane, ali je ujedno, u maniri pučke pjesme, poziva na povratak koncipiranome redu te joj donosi odgovarajuću poruku. Radom će se dati analiza pojedinih stihova iz Ivešinih pučkih pjesama te će se ustanoviti njihova uloga u zajednici, osobito kad je riječ o pjesmama u kojima je naglašena ironija, satira i parodija.

SIMONA DELIĆ

Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb

simona@ief.hr

Humor u baladi kao književnom žanru: komparativni pristup

Mnoge europske tradicije književne balade imaju skupinu humorističnih balada. Posebno neke tematske skupine vole isticati humor, smiješne aspekte svakodnevnog života, u čitavoj lepezi od komičkog u užem smislu, ludičkog, pa do ironičnog i grotesknog. Najviše je ipak pjesama s pozitivnom porukom *homo ludensa*. S odmakom od ozbiljnih povijesnih tema, humor prosijava u najrazličitijim tematskim skupinama balada, od obiteljskih balada (npr. u baladama o preljubu, ili u baladama o “malom mužu”) do balada o životinjama. Iz širega komparativnog aspekta ne iznenađuje što su upravo komične balade često bile predmetom interkulturalnih posudbi, tako u primjeru posuđenica iz srednjovjekovnog *fabliaua* o preljubnici, komičnoj baladi poznatoj u cijeloj Europi, s očitim diskurzivnim sličnostima na širokom prostoru Mediterana, u baladama u, primjerice, hrvatskoj, talijanskoj, francuskoj ili hispanskoj tradiciji. Iz multikulturalnog aspekta te balade čini se da premošćuju jazove, koje je samo naizgled mnogo teže premostiti nekim drugim žanrovima (npr. romanu tipa Flaubertove *Madame Bovary*). To baladama polazi za rukom zahvaljujući lapidarnosti stila, nezauzavljanja na suvišnome te činjenicom da “znaju zašutjeti na vrijeme”, kako je to poentirao Ramón Menéndez Pidal i španjolska filološka škola, uzor i domaćim folkloristima (npr. Olinku Delorku, Maji Bošković-Stulli, Simoni Delić). To ipak ne sprečava znanstvenike da usporedbom većega broja varijanti ne uspiju doći do zanimljivih uvida, ne samo o pripovjednoj etici baladnog pripovijedanja nego i do zaključaka o fluktuirajućem motrištu prepoznavanja važnih konstanti pripovijedanja, koje su i omogućile da taj žanr zaobilazi već stoljećima karnevalizaciju, kako je pokazalo i terensko istraživanje na poluotoku Pelješcu 1997. godine, ostajući “ozbiljnim” žanrom unatoč svoj svojoj smiješnoj strani, uspijevajući tako zadržati Janusovu masku, karakterističnu za poetski fenomen u steigerovskom smislu uopće. Tako je poznato da su i u pisanoj književnosti, pored povijesnih i tragičnih obiteljskih balada, popularne upravo komične balade o preljubu (npr. u pjesnika Federica Garcije Lorke), koje svoju inspiraciju nalaze upravo u folkloru. Zanimljivo je da su komične balade u pisanoj književnosti nedvojbeno rjeđe nego u usmenoj književnosti, barem u hrvatskoj tradiciji, kao i u hispanskoj, s iznimkom skupine sefardskih balada, u kojima je posebno značajna nepretenciozna skupina komičnih balada (npr. *La adúltera con un gato*).

AMIRA DERVIŠEVIĆ

Pedagoški fakultet, Univerzitet u Bihaću

amira.be@bih.net.ba

Humorna sastavnica u zbirci usmene proze Hamdije Mulića (1881. – 1944.)

U rukopisnoj zbirci učitelja, etnografa i književnika za djecu Hamdije Mulića, nastaloj početkom XX. stoljeća u mjestu Hrasnica kraj Sarajeva, veći je broj kazivanja u kojima prevladava humor. Priče su žanrovski vrlo raznolike a sadržajno utemeljene u svakodnevnici. Budući da je Mulić uz rukopisnu zbirku usmenoprozne građe ostavio i dodatak u kojem opisuje život u Hrasnici dok je skupljao kazivanja, cilj rada je utvrditi veze između sadržaja šaljivih priča i svakodnevnice u kojoj su oblikovane.

LIDIJA DUJIĆ

Sveučilište Sjever, SC Koprivnica

ldujic@unin.hr

Najbolja kesavica Ivana (Brlić) Mažuranić

Rad analizira privatne tekstove Ivane Brlić-Mažuranić – mladenački dnevnik *Dobro jutro, svijete! Dnevnički zapisi 1888.–1891.* te neobjavljeni rukopis *Zapisci, bilješke, pisma g. 1907.-1935.* Osoba prve hrvatske dječje književnice u njima je prikazana u sasvim drukčijem svjetlu od onoga što ga je oblikovala književnopovijesna i kritičarska recepcija. “Sve me zabavlja, zanima i na smieh potiče” piše Ivana Mažuranić još u ožujku 1890. – samo godinu dana prije svojih zaruka. Iz čijega rakursa zapravo vidi sebe kao sve bedastiju, tramplastu, jaku, ružnu, dosadnu i antipatičnu, nalik rinocerusu ili krokodilu (zbog gombanja)? Čemu se smije i koga ismijava? O kakvom se smijehu uopće radi kad je on u pravilu povezan sa *zlatnom mamicom* Henriettom Mažuranić von Bernath Lendway i njezinim kriterijima o *dužnostima ženskim*. Ako je humor i bio alat u nejakim rukama djevojčice Ivane koja je u svom dnevniku vježbala *biti književnica*, činjenica je da je u njezine književne tekstove dospio suspregnut i discipliniran, dok se u privatnim zapisima dijelom sačuvao upravo u autoreferencijalnom sloju.

KATARZYNA DYLEWSKA

University of Adam Mickiewicz, Poznań

katarz.dylewska@gmail.com

“Baš mi je drago što smo ratovali”: Crni humor u balkanskim filmovima

Glavni cilj mog rada je istraživanje prisutnosti crnog humora u balkanskim filmovima i raskid s njegovom slikom ikonoklastičkog alata uz pomoć kojega nepromišljeno krši zonu tabua. Primjer humora na Balkanu pokazuje da on ima važnu društvenu ulogu, koja se ne ipak može precijeniti. Analiza filmova *No man's land*, *Parada* i *Gori vatra* te skečeva skupine *Top lista nadrealista* uključuje istraživanje funkcije crnog humora, razloga njegove popularnosti i odgovara na pitanje: čemu se smije Balkan? Zaključujem da, osim funkcije zabave, gorak humor funkcionira i kao zaštita od konačnog gubljenja pojedinca u očaju. Crni humor, temeljenjem svojih tema na trenutnim problemima, omogućuje ljudima i suočavanje s nesrećom i okrutnošću. Naizgled vulgarne i neprimjerene šale na koje se netko može samo uvrijediti umjesto da ih shvati ozbiljno, vode k ravnoteži u umu pojedinca. To je moguće jer se tom specifičnom vrstom humora ismijava, među ostalima, ono čega se čovjek boji. Svaki kulturni tabu lišen je svog opasnog površnog sloja. Smrt, bol, brutalna stvarnost, preokret vrijednosti, dakle, sve što sa sobom donosi rat, pronalazi rješenje u društvenom smislu za humor, koji to društvo odlučuje usporediti s apsurdom. Taj apsurd, paradoksalno, daje smisao besmislici. Tabu više nije nedostupan, gubi svoju snagu uzrokovanja straha. U okolnostima sveprisutne paranoje dokazuje da je najzdraviji onaj koji je glasno ismijava. To je zato što su humor i ironija nositelji katarze. A u primjeru Balkana se slobodno može reći da što je situacija gora, to je smijeh glasniji. Iako je rat devedesetih godina pozadina većine analiziranih šala, u njima se jednoznačno ne napada nijedan narod, što je zanimljivo. One nisu alat u rukama diktatora. Jedinostvena sposobnost južnoslavenskih naroda da se smiju na svoj račun te crni humor prisutan u njihovim životima paradoksalno su zajednička značajka koja integrira narode “umetnute” u rat.

MARIJA GEIGER ZEMAN

marija.geigerzeman@pilar.hr

ZDENKO ZEMAN

zdenko.zeman@pilar.hr

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb

Starenje je obavezno, a odrastanje nije – predodžbe starosti, dobni humor i internetske rođendanske čestitke

Iako je kategorija dobi iznimno kompleksna, dob se najčešće reducira isključivo na kronološku dob, koja je – kao broj proživljenih godina od trenutka rođenja (broj rođendana) – najjednostavniji marker nečije dobi (i starosti). Rođendan je sezonski ili kalendarski ritual, odnosno “ritual životnog tijeka” (*life course ritual*) (Klein 2008), a njegov su važan dio i rođendanske čestitke. Riječ je o multifunkcionalnim artefaktima popularne kulture kod kojih je najvažnija komunikacijska funkcija. Na individualnoj razini pošiljatelj rođendanskom čestitkom primatelju šalje određene poruke, a na sociokulturnoj razini rođendanska čestitka prenosi društveno kreirana značenja i sadržaje o dobi, starosti i starenju. U tom smislu rođendanska čestitka je “ceremonijalni znak” (Ellis i Morrison 2005), koji prenosi (i osnažuje) kulturalne predodžbe, značenja, stavove i poruke, odnosno “diskurse koji formiraju temelje socijalne konstrukcije dobi” (Andrew 2012), pri čemu posebno važnu ulogu ima humor. Ranija istraživanja su pokazala da dobni humor ima pozitivne, ambivalentne i, najčešće, negativne aspekte. Ti negativni aspekti se odnose na dobne stereotipe i iskrivljena značenja koje određena kultura pripisuje starenju i starosti, što uključuje i rodnu komponentu. U radu će biti prikazani rezultati analize sadržaja dobnog humora u internetskim rođendanskim čestitkama, a poseban će naglasak biti stavljen na: 1) teme i motive koji upućuju na dominantne i (globalno) raširene sociokulturne predodžbe, shvaćanja i stavove o starenju, starosti i starim osobama; 2) kratkoročne efekte ali i dugoročne konzekvence takvog humorističnog sadržaja.

NATAŠA GOVEDIĆ

Akademija dramskih umjetnosti, Sveučilište u Zagrebu

natasa.govedic@zg.t-com.hr

Humor i pedagogija umjetnosti u izvedbama triju pjesnika: e. e. cummings, Mary Ruefle i Marlene Dumas

Izuzmemo li briljantne ironiste među filozofima (Erazmo Roterdamski, Voltaire, Nietzsche, Wittgenstein itd.) i Freudu pohvalu dosjetki, humor se do osamdesetih godina prošlog stoljeća u akademskim krugovima smatrao frivolnom temom (usp. John Morreall, *Taking Laughter Seriously*, 1983: 9), dok se o humoru kao pedagogiji prilazilo s krajnjim oprezom sve otkako je Platon u *Zakonima* (816e) proglasio kako humor, doduše, *pristaje robovima, ali ne i aristokraciji duha*. U svjetlu novih kritičkih pedagogija, koje su sa svoje strane istakle do koje je mjere robovanje “čeličnoj disciplini” unutar sustava edukacije rezultiralo manjkom kako motivacije, tako i vrline učenika (usp. Freire, *Pedagogy of the Oppressed*, 1968), zanimljivo je istražiti tri primjera pedagogije umjetnosti koji se služe humorom kako bi intenzivirali istraživački proces ili aktivirali nenormiranu jezičnu igru kao premisu umjetničke ekspresije. Dva od tri primjera izvedbene pedagogije umjetnosti posredstvom humora ujedno su i feminističke autorice (Mary Ruefle i Marlene Dumas), zbog čega je dodatni fokus izlaganja usmjeren na pitanje je li pozicija političke isključenosti nužno “ozbiljna” ili može podnijeti izljev smijehotvornosti? U čuvenom tekstu *Smijeh Meduze*, Hélène Cixous (1988) je zapisala da je ženski smijeh vulkanskog porijekla, kao i da računa upravo na strah opresora od transformacijske moći neozbiljnosti. Na istom tragu, želim usporediti rad humora s radom estetičkog širenja prostora ekspresivne slobode i eksperimentalnom vokacijom umjetničke nastave (usp. Mary Kay Morrison, *Using Humor to Maximize Learning*, 2010).

ANDREW HODGES

Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb

andyfilozofski@gmail.com

Navijačka teorija podjebavanja: od zajebavanja do vrijeđanja

Podjebavanje (eng. banter) je često aspekt neformalne socijalne interakcije u skupinama navijača, ali i kod samih sportaša. Ono podrazumijeva zajedničko razumijevanje i može utjecati na produblјivanje odnosa među članovima skupine. No, može imati i negativne aspekte. *Podjebavanje* je važno za jačanje prijateljstva, ali potiče i manifestira rasizam i druge oblike diskriminacije često izražene na neformalniji (i stoga 'prihvatljiviji' način). Kad *podjebavanje* postane asimetrično, može se lako pretvoriti u vrijeđanje. Pozivajući se na tekst Davida Graebera o rujanju, šegačenju (zajebavanju) i manirama te teoriju Norberta Eliasa o procesu 'civiliziranja', u izlaganju ću ukazati na to kako je moguće primijeniti Graeberov argument na sportske kontekste, tj. na odnose među navijačkim skupinama. Na temelju nekoliko primjera iz literature i osobnog, članskog iskustva u ljevičarskoj navijačkoj nogometnoj ultraškoj skupini *White Angels Zagreb*, razmotrit ću razne sociološke teorije o podjebavanju te ih povezati s idejom da se na taj način regulira nastanak hijerarhije u navijačkim skupinama.

RENATA JAMBREŠIĆ KIRIN

Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb

renata@ief.hr

“Daj, daj, daj Colinda, zapjevaj malo s nama, zapleši malo sama”

Izlaganje će ponuditi feminističku analizu novinskih političkih karikatura te internetskih žanrova u kojima se na nov način – uz pomoć animiranih filmova, videospotova, slikovnih i filmskih montaža – generiraju i variraju šale, ironija, satira i neumjesno izrugivanje na račun prve hrvatske predsjednice Kolinde Grabar-Kitarović. Unatoč činjenici da je u posljednja dva i po desetljeća nekoliko žena u Hrvatskoj obnašalo odgovorne političke funkcije, izborna kampanja, a potom i pobjeda Kolinde Grabar-Kitarović, izazvale su lavinu internetskog folkloru koji vabi za interdisciplinarnom analizom njegovih medijalnih, komunikoloških, socioloških, značenjskih i dr. obilježja. Poseban izazov za folkloriste je problem razgraničenja javne popularne i nove masovne (folklorne) kulture koju šire elektronički mediji, to jest problem razgraničenja različitih humornih žanrova (šale, ironije, satire) i “neumjesnog izrugivanja” (*rough jokes, stupid clips*) a s obzirom na uvriježenu folklorističku postavku da su i za humorne žanrove važna tri obilježja: njihova estetska priroda, transgresivna svojstva i element igre. Međutim, ovaj se rad opredijelio za feministički pristup komunikološkim i semantičkim karakteristikama prikupljenih (većinom video) šala. Iz feminističko-sociološkog rakursa obilje humora na račun prve predsjednice možemo tumačiti kao a) signal kraja jedne ere obilježene autoritarnim političarima, b) trijumf matri-fokalne “uljuđene” ali rigidne političke agende i c) posljedicu ambivalentnosti između pojačane feminizacije političke sfere i jačanja konzervativnih, patrijarhalnih i homofobičnih trendova u hrvatskom društvu.

LJILJANA LOGAR

logar.ljiljana@gmail.com

GABRIJELA KIŠIČEK

gkisicek@ffzg.hr

Odsjek za fonetiku, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Retorička funkcija humora u političkom diskursu

U radu se bavimo retoričkom funkcijom humora u političkim govorima na primjeru analize i usporedbe hrvatskih i američkih političara. Naime, teorijsko bavljenje humorom u retoričkoj tradiciji od antike podrazumijevalo je poželjnost uporabe humora u govorima kao važne komunikacijske strategije, no istodobno i poteškoće u pokušajima njegova teorijskog usustavljanja. Na temelju analize antičkih grčkih i rimskih govora te retoričkih tekstova može se zaključiti da je humor bio često iskorišteno retoričko sredstvo kojim su se antički govornici služili radi emocionalne manipulacije publike (Spatharas 2006). Tijekom 20. stoljeća zabilježen je kontinuiran interes za teorijskim razumijevanjem retorike i humora s obzirom na njegovu društvenu funkciju. Istražujući ulogu humora u govorima, Phillips-Anderson (2007) spominje Lullovo istraživanje o vezi između humora i uvjeravanja iz 1939. godine kao najranije moderno istraživanje uloge humora u govorima, pri čemu nije pronađena izravna veza između humora i uvjeravanja. Perelman i Olbrechts-Tyteca u *Novoj retorici* (1969) svrstavaju humor kao retoričko sredstvo za pridobivanje publike, identifikaciju s publikom, ismijavanje protivnika te pravljenje digresija. U novijim priručnicima za komunikaciju i javne govore humor se često spominje kao poželjno sredstvo za pridobivanje pozornosti publike, pogotovo u uvodu govora, gdje se uporabom humora stječe naklonost i pozornost publike te stvara atmosfera povoljna za izricanje teze govornika. U radu će se analizirati humor kroz perspektivu tri teorije humora (Lynch 2002): teorije superiornosti, olakšavanja i neočekivanosti. Budući da svaki smijeh nije indikator humora, odnosno svaki primjer humora nije retorički čin, Phillips-Anderson (2007) dijeli humor u tri kategorije: slučajan humor, humor kao zabava i humor kao retorički čin. Glavni cilj ovoga rada je analizirati humor kao retorički čin u političkim govorima, njegovu funkciju u specifičnom kontekstu i komunikacijskoj situaciji te njegovu persuzivnu snagu.

JOVAN LJUŠTANOVIĆ

Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača, Novi Sad

LJILJANA PEŠIKAN-LJUŠTANOVIĆ

Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu

joljilja@gmail.com

Deca koja se smeju i smešna deca – smeh i rano detinjstvo

Život dece i mladih ljudi u velikoj meri obeležen je smehom. Statistički gledano, deca se smeju mnogo više nego odrasli ljudi. Naš rad se bavi smehom predškolske dece, načinima na koji se ona smeju i međusobno zasmеjavaju u svakodnevnoj komunikaciji, kao i načinima na koje deca ovog uzrasta zasmеjavaju odrasle. Pratićemo dečji smeh od spontanog izražavanja i verbalizacije dobrog raspoloženja (fenomena koji Kornej Čukovski nazva “ekikiki”), preko dečjih nONSESNIH dosetki, raznih oblika fonetskog i semantičkog izokretanja i izvrtanja reči i izraza, eufonijskih igara i dosetki, dečjeg vica... Pokušaćemo da pokažemo kako se naporedo artikuliše specifičan dečji smehotvorni usmeno-književni kompleks sačinjen od određenih žanrova i stilskih oblika, ali i kako se formira smehotvorna socijalna zajednica kod predškolske dece. Na drugoj strani, deca predškolskog uzrasta, svojim naivnim načinom mišljenja, uspostavljanjem neobičnih i neočekivanih simboličkih odnosa i nerazumevanjem socijalnih realcija odraslih, često zasmеjavaju odrasle. To je fenomen “dečjih usta” koji ima svoje refleksе u usmenim žanrovima (vicu), ali i u tipovima iskaznog subjekta i fokalizatora u pisanoj književnosti (poeziji, pripoveci, romanu).

SUZANA MARJANIĆ

Institut za etnologiju i folkloristiku, Zagreb

suzana@ief.hr

Konceptuala (bez) humora ili “otrov ozbiljnog sadržaja”

U preglednom izlaganju nastojat ću tematizirati lokalnu suvremenu umjetničku praksu u kontekstu humorističnoga modusa i njegove po/etičke niše. Naime, zamjetno je da su se neovangardne i postavangardne umjetničke prakse u odnosu na avangardu nešto malo manje smijale, odnosno, dok su se zenitističke večernje, kako je to zamijetio Boris Vrga, održavale kao “provincijska varijanta evropskih dadaističkih istupa: smjesa ironije, sardonike, drame i humora, koketiranje s jeftinim zanovijetanjima na samom rubu rugalice i provokacije, pri čemu je u prvom planu ipak bila namjera razbijanja šabloniziranih kulturoloških nastupa, izazivanje nelagode pa stanovitog ‘šoka’ na horizontu estetskog očekivanja recipijenata” (Vrga 1995:19), neoavangardni i postavangardni i kasniji, postmodernistički humor kao i humor u “umjetnosti u doba kulture” bio je i jest daleko ozbiljniji, rekli bismo konceptualniji. No, bilo je, dakako, i smijeha, pa tako povjesničar umjetnosti Davor Matičević zamjećuje gorgonski humor antigrupe Gorgona (1959. – 1966.), Ivan Ladislav Galeta govori pak u okviru svoga koncepta *land arta* o odnosu *humusa* i *humora*, odnosno njegovim riječima: “Osnova vedrine je humor. Osnova humora je vitalnost. Osnova vitalnosti je zdravlje. Osnova zdravlja je humus. Osnova humusa je Zemlja. Osnova Zemlje je Nebo. I nema te virtualnosti koja to može predočiti. Ili jesi u tome ili nisi!” (Galeta 2012: 30–31). Tako će i Siniša Labrović u humorističnosti pronaći poveznicu između svoga i Gotovčeva rada, te da bi se rad obojice mogao svrstati u kategoriju “otrov ozbiljnog sadržaja” (usp. Dulibić 2008: 43). Navedenom bih usporednicom zaokružila priču o post/socijalističkom smijehu koji je daleko od onoga dobroćudnoga smijeha iz prvoga distiha pjesme *Slovo o smijehu* Maka Dizdara: Nekad davno ja ti bijah pa se smijah/ Vijah i vikah i ijah i ikah i kah i ah.

IVAN MARKOVIĆ

Odsjek za kroatistiku, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

ivan.markovic@yahoo.com

Jezikoslovci i vic: slučaj Charlesa Hocketta

Šalom su se ili vicom kroz 20. stoljeće među filozozima uglavnom i tradicionalno kao žanrom bavili široko uzeti teoretičari književnosti (prvi padaju na um npr. A. Jolles, u nas Z. Škreb, M. Solar, J. Užarević, K. Bagić). Koliko nam je poznato, među rijetkim prvorazrednim jezikoslovcima koji su se šalom bavili jezikoslovno jest američki lingvist i antropolog Ch. Hockett (1916. – 2000.), velikan svjetskoga jezikoslovlja prve polovice 20. stoljeća, pisac zadnje velike strukturalističke knjige (*A course of modern linguistics*, 1958), koji se po pojavi transformacijsko-generativne teorije krajem 1950-ih godina odmakao od formalizma popularne teorijske matice – kojemu je bio jedan od jasnijih i glasnijih kritičara – i okrenuo veliku rasponu tema i pristupa koje bismo danas zvali antropološkolingvističkima. Izlaganje bi iznijelo kako je *šalu* – više šalu nego vic – Ch. Hockett jezikoslovno razložio još 1960-ih, kao rad objavio pod naslovom *Jokes* (1973), odnosno na poseban antropološki način obradio u golemoj monografiji *Man's place in nature* (1973). Izlaganje ima tri cilja. Prvo, domaću filologiju upoznati s potpuno joj nepoznatim radom. Drugo, razvidjeti mogu li se ustroj i vrste šala koje je Hockett razlučio u engleskome (potpune i nepotpune, poetske i prozaične, eksplicitne i implicirane, podvrste igre riječima, status zagonetke, igre i stiha u šali, status svetoga i neslane šale, suradnja u šali) dovesti u vezu s ovdašnjim šalama i njihovim proučavanjem, odnosno razvidjeti ima li ovdašnjih šala koje Hockett ne prepoznaje. Treće, ponuditi prijevode Hockettovih živopisnih termina (npr. od predvidljivih *bild-up* i *punch* do *lone bild-up* i *let-down punch* ili *end-pun*, *garden-path pun*, *pratfall* i sl.).

TOMISLAV MATIĆ

Hrvatsko katoličko sveučilište, Zagreb

tomislav.matic@unicath.hr

Ismijavanje političkih protivnika u doba humanizma – primjer Eneje Silvija Piccolominija

Ismijavanje, odnosno izvrgavanje nekoga podsmjehu okoline, moćno je političko oružje. Njime se protivnika predstavlja kao neozbiljnoga, smiješnoga i, samim time, bezopasnoga. Autori u doba renesansnog humanizma često su se koristili metodama ismijavanja kako bi političke protivnike svojih mecena predstavili kao nespretne i maloumne figure te ih tako u očima intelektualne javnosti učinili manje prijetećima. U doba kada je moć u znatnoj mjeri ovisila o ugledu te su mnogi vladari upošljavali humaniste da im pišu hvalospjeve, takvo izvrgavanje ruglu moglo je imati razorne posljedice. Naposljetku, čak i najsposobniji moćnik može izgubiti ugled ako ga se predstavi kao osobu koja plače kao malo dijete kad ne dobije ono što želi. Enea Silvio Piccolomini (1405. – 1464.), političar, diplomat, heretik i papa, rado je svoje političke neprijatelje predstavljao kao takve, a njegov istančan smisao za humor mnoge je izvrgnuo ruglu. Budući da je tijekom svoga života nekoliko puta promijenio političko usmjerenje, mijenjao se i skup njegovih protivnika. Proučavanjem uporabe metode ismijavanja u njegovim spisima možemo mnogo naučiti o metodama političke propagande ili difamacije u doba humanizma, kao i o metodama *opinion makinga* u doba kad je pisana kultura tek uzimala maha. Također možemo sagledati kakvu su vrstu humora cijevali njegovi suvremenici te što je neku osobu činilo smiješnom u njihovim očima.

IVAN MOLEK

Druga ekonomska škola, Zagreb

ivan.molek@zg.htnet.hr

Ironija i fragment u romanima Ivane Sajko

Izlaganje želi osvijetliti romane I. Sajko (*Rio bar, Povijest moje obitelji od 1941. do 1991. i nakon, Ljubavni roman*) iz dviju komplementarnih perspektiva. Polazište prvoj jest uvid kako ironija, ne od jučer, uživa status i izdvojene figure govora i misaono-jezične strategije kadre obuhvatiti cijele pripovjedne tvorbe. U romanima I. Sajko prepoznatljiva je ironijska distanca, ali isto tako i kritička distanca. U tome smislu zanimljivom se pokazuje provjera uvjerenja kako se, možda i bez ostatka, kritička distanca pretočila u ironijsku distancu odnosno kako (rečeno Benjaminovim zapazanjem iz *Jedno-smjerne ulice*, 1928) više nije moguće zauzeti stav oko nekog (spornog) pitanja. Unutar ove perspektive razmatrat će se autoričin pogled na odnos književnog i parezijskog diskursa. Druga perspektiva ima polazište u riječima egzemplarnog teoretičara (i praktičara) ironije: “Mnoga djela starih postala su fragmenti. Mnoga djela modernih fragmenti su u vrijeme svojega nastanka” (F. Schlegel). U autoričinim romanima povijest se učestalo pokazuje mehanizmom čiji su učinci utrnuli humor (ponavljano: “nitko se nije smijao”) i pretvaranje živih tijela u fragmentarne preostatke u agoniji (ponavljano: “bezglava kokoš što se gola i bosa popikava po zapaljenom dvorištu”). Međutim, i forma romana doživljava kod I. Sajko svoje fragmentiranje. Na svojim rubovima izlaganje će upozoriti na konzekvence nejednakog položaja dvaju pojmova istaknutih naslovom u književnoj teoriji od G. Lukácsa do P. de Mana (razmatrat će se njezina ranija – “retorika temporalnosti” – i njezina kasnija – “estetička ideologija” – inačica) s jedne strane i od F. Schlegela do W. Benjamina s druge.

DAVOR NIKOLIĆ

Odsjek za kroatistiku, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

dnikoli@ffzg.hr

Tko se smije i što se smije u vicu: Antanaklaza kao model humora

U suvremenim se retoričkim i stilističkim priručnicima antanaklaza najčešće definira kao ponavljanje riječi različita leksičkog značenja, a istoga podrijetla (npr. izreka Calvina Coolidgea: *The business of America is business.*) ili ponavljanje homonimnih riječi različita značenja (npr. *Prvi put idem na put.*). U prvome tipu, koji bi se mogao imenovati *polisemij-skim*, osvješćuju se značenjske razlike u riječima istoga podrijetla ili im se pridaju nova značenja, dok je u drugome, *homonimij-skome* tipu, naglasak često na postizanju humornoga učinka uočavanjem prividnih etimoloških veza. Prvi se tip nerijetko izjednačava sa silepsom ili dijaforom, a drugi s etimološkim figurama paronomastičnog učinka. Ovaj rad želi problematizirati upotrebu antanaklaze kao modela humora u vicevima kao osobitom narativnom žanru. Analizirani korpus predstavljaju zapisi viceva iz Arhiva rukopisnih zbirki Katedre za hrvatsku usmenu književnost na Filozofskome fakultetu u Zagrebu. Dvojaka narav i funkcija antanaklaze odražava se i u humoru koji se postiže u vicevima, a srodnost s dijaforom i silepsom utječe na raspon humorističnoga potencijala. Polisemija i homonimija u vicevima s antanaklazom kao modelom humora ne mogu se razumjeti samo iz lingvističke perspektive nego zahtijevaju i retorički i folkloristički pristup, odnosno stavljanje naglaska na krajnji učinak i neposredni kontekst kazivanja. Izlaganje propituje i usmenost kao *conditio sine qua non* vica s obzirom na homonimni tip antanaklaze koji se, budući da najčešće (kao i u naslovu izlaganja) nije i homofoničan (primjerice: Dođe lik doktoru i kaže: Doktore, doktore, suzi mi oko! I doktor mu suzi oko.), najbolje realizira u pisanoj inačici.

IVONA ORLIĆ

Etnografski muzej Istre/Museo etnografico dell Istria, Pazin

ivona@emi.hr

La kost – tjedna doza pisanog istarskog humora

La kost satirički je podlistak dnevnih novina *Glasa Istre* koji neprekidno izlazi od 1993. godine do danas. Prvih deset godina, od 1983. do početka 1993., izlazio je u *Porečkom glasniku*. Nekoliko mjeseci i *Novi list* prenosi *La kost*, ali ubrzo odustaje zbog pritužba građana na sadržaj. Kao jedini humorističko-satirički podlistak u hrvatskom dnevnom tisku, koji postoji u tom obliku već više od dvadeset godina i to upravo u Istri, zaslužuje stručnu pozornost Etnografskog muzeja Istre. Ponajprije zbog toga što izlazi u jedinom dnevnom listu u Istri, ali i zbog sadržaja koji analizira tjednu svakodnevnicu poluotoka humorom i satirom. Teško je ne pisati satiru, spomenut će autori *La kosti* parafrazirajući Juvenala, a meni je teško ne odazvati se vašem pozivu i unijeti dašak zezancije iz Istre.

DINKA PASINI

Croaticum – centar za hrvatski kao drugi i strani jezik

Odsjek za kroatistiku, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

dpasini@net.hr

Humor u tekstovima Ante Tomića

U suvremenoj hrvatskoj prozi nema mnogo humora. Je li stvarnost u samostalnoj Hrvatskoj od 90-tih godina prošloga stoljeća toliko sumorna pa su se i pisci zaboravili smijati ili je razlog u nečem drugom, pokušat ćemo se domisliti u ovom izlaganju. Polazi se od teze da humor nije identifikacijski izričaj koji je obično, poput nacionalnog osjećaja prožet užarenim emocijama, zatvorenosti pa i netolerantnošću koja počesto vodi napetosti, nego izričaj otvorenosti, emocija koje su umjerene i usklađene s realnošću, izričaj kompromisa što vodi opuštenosti i dobrom osjećaju kad se smijemo pa čak i kad nam realnost koja nas okružuje ne pruža mnogo razloga za humor. Humor nam zapravo omogućuje da relativiziramo sve pa čak i ono 'najsvetije' i u tome je njegova neodoljiva moć. Za razliku od većine suvremenih književnika, Ante Tomić je i u široj javnosti poznat kao humoristički pisac. U njegovim je tekstovima, pa čak i kad je riječ o dnevno-političkim temama, u prvome planu humor. Kronični manjak humora u suvremenoj književnosti objašnjava sâm autor sljedećim riječima: "Zato što nema jezika na kojemu bismo se smijali. Za smijeh se morate osjećati slobodni, da znate da vas nitko neće prekinuti i upozoriti da ste nešto krivo kazali. Upravo zato, sav hrvatski humor, u knjigama, na filmu ili televiziji, u nekom je dijalektu (*Tko pjeva, zlo ne misli, Malo misto, Gruntovčani...*). Sve čemu smo se smijali napisano je na nekom malom jezičnom idiomu, da bismo se smijali, morali smo pobjeći u azil narječja u kojemu lektori nemaju ingerencija. Inače smo potpuno invalidni. Ono što se naziva hrvatskim književnim jezikom medicinski je nesposobno za humor" (Klasa optimist, 2004: 251). Kakvim se to jezikom služi Tomić i kojim strategijama postižući humorističan efekt na svoje čitatelje, u fokusu je ovog izlaganja.

ANA PERINIĆ LEWIS

Institut za antropologiju, Zagreb

aperinic@inantro.hr

KRISTIAN LEWIS

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb

klewis@ihjj.hr

“Mi sme si navek z Hrvatima dobri bili!” – Kulturnoantropološka i lingvistička analiza viceva o Zagorcima temeljenih na regionalnim i stereotipnim predodžbama i imaginarijima

U radu se analiziraju vicevi o Zagorcima koji se temelje na regionalnim stereotipnim predodžbama i imaginarijima. Izdvajaju se najčešće stereotipne predodžbe o stanovnicima sjeverozapadne Hrvatske (u prvom redu Krapinsko-zagorske županije): Zagorci i vino, Zagorci i inteligencija, Zagorci i pravda, Zagorci i inat. Istraživanje se temelji na usmenoj naraciji (usmenoknjiževnim rukopisnim zbirkama, terenskim zapisima istraživača i medijskim potvrdama) te književnom korpusu (Tituš Brezovački, Ante Kovačić, Ksaver Šandor Gjalski, Antun Gustav Matoš, Miroslav Krleža, Ivana Simić Bodrožić) koji je pridonio konstruiranju karakterologije i tipologije zagorskih likova prepoznatljivih i u današnjim hუმornim oblicima te popularnoj kulturi. Aspekti smiješnoga promatraju se uz pomoć lingvističke analize sintaktičkih i leksičkih značajki te narječnih osobitosti mehanizama stvaranja viceva oko stereotipne jezgre. Pozornost će se usmjeriti i na elemente jezične igre u strukturi vica te na druge ludističke sastavnice upotrebljavane u njegovoj izgradnji. Iznose se iskazi i narativi stanovnika Hrvatskoga zagorja o stereotipizaciji Zagoraca, neprihvatanje ili pounutrenje određenih stereotipnih kategorija te različiti aspekti njihove uporabe u lokalnoj reprezentaciji i regionalnoj turističkoj promociji.

MOJCA RAMŠAK

Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo

Filozofska fakulteta, Univerzitet v Ljubljani

mojca.ramsak@guest.arnes.si

Smeh je pol zdravja: humor v medicini

Prisotnost humorja v procesu zdravljenja dobrodejno vpliva na zdravje, sprošča, pomaga pri premagovanju bolečine, napetosti, strahu pred zdravljenjem ter zdravniki, izboljšuje komunikacijo in medsebojne odnose, krepi imunski sistem in srce, izboljša spanec, pomaga pri zdravljenju astme, artritisa, diabetesa, depresije ipd. Na drugi strani se poklicni humor zdravnikov, ki ga uporabljajo v medsebojni komunikaciji, neposvečenim lahko zdi kot neokusna, črna različica tega žanra. Tudi pretiran trud zdravstvenega osebja, da bi bili duhoviti pred bolniki, se lahko spridi v duhovičenje, nerazumljena šala je bolna šala; vzvišena posmehljivost ali sarkastična pripomba pa lahko celo škodi namesto zdravi ali sproži nepričakovane čustvene reakcije pri bolniku ter njegovih svojcih. V takih primerih smeh seveda ni najboljšo zdravilo, subtilna meja med obešenjaštvom in zdravilnim smehom pa kaže na poklicne posebnosti medicine. Čeprav zdravljenje s humorjem ni uradna medicinska specializacija, imamo v Sloveniji skupine klovnov zdravnikov – Rdečih noskov, profesionalnih umetnikov, ki so posebej usposobljeni za delo z otroki v bolnišnici in jim prinašajo pogum več kot 33.000 krat letno. Zdravstveno osebje je, v kolikor ni že zaradi lastnih vzgibov spretno v humorju, manj usposobljeno za dvigovanje atmosfere s smejalnimi terapijami, saj v predmetniku medicinskih in zdravstvenih fakultet ni veliko priložnosti za obravnavo tovrstnih komunikacijskih veščin. Uporaba medicinskih metafor, vicev, zbadljivk in gest je kulturno pogojena, humor v zdravstvenih ustanovah med zaposlenimi kaže na njihovo organizacijo in hierarhičnost, popularne humoristične televizijske serije o bolnišnicah so preslikava percepcije o značilnem obnašanju zdravnikov, odsotnost pristnega smisla za humor pa odraža delno dehumanizacijo medicine in njeno defenzivnost.

EVELINA RUDAN

Odsjek za kroatistiku, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

erudan@ffzg.hr

Koja je razlika između jazza i jumbo pizze ili o umjetničkoj komunikaciji u malim grupama

Naslovna poznata Ben-Amosova definicija folklora bit će omjerena o istraživanje viceva i anegdota o glazbi i glazbenicima na dvije razine. Jedna razina uključit će propitivanje koncepta ‘male grupe’ i njezina referentna okvira te transmisijske komunikacijske kanale u okolnostima digitalne ere. Na toj će se razini istražiti (ne)posredna situacija u kojoj se neki vic, anegdota ili dosjetka izvode ili aktualiziraju, kao i koji je tip intenzivnije uključenosti (participativnost na razini iskustva i/ili na razini profesionalnog znanja) nužan za razumijevanja humornoga. Raspraviti će se koji je tip viceva o glazbi i glazbenicima komunikabilan u punom opsegu samo unutar glazbenih zajednica, a razumljivost kojih jest dostupna i širem krugu recipijenata. Na drugoj razini pokazat će se koje se predodžbe povezuju (i stvaraju) uz određene protagoniste viceva o glazbi i glazbenicima, koji su protagonisti česti, a koji tipovi viceva najzastupljeniji.

SANI SARDELIĆ
Gradski muzej Korčula
sani.sa27@gmail.com

Priča o posljednjem žrnovskom pastiru

Nikola Grbin, Miko Pastir (1877. Žrnovo, Korčula – 1963., Lastovo) posljednji je žrnovski pastir. “S vječnim smiješkom sred svog čudnog lica” ostao je zapamćen kao jedinstvena pojava. Iako je od njegove smrti prošlo više od pedeset godina, sumještani ga još uvijek dobro pamte. Govorio je, naime, u stihovima te je izazove koje pred malog čovjeka na rubu otočke društvene zajednice postavlja životna svakodnevnica najčešće rješavao humorom. Njegov humor možemo promatrati kao pokušaj ostvarenja osobne slobode i odgovor na društvenu i institucionalnu represiju, socijalnu nepravdu, pobunu protiv ograničavanja ljudskih želja i potreba, pa možda i kao jedinu mogućnost otpora. Na temelju terenskog istraživanja te nekoliko zapisanih Mikotovih stihova u članku “Tragom Mikota Pastira”, objavljenom u *Zborniku otoka Korčule* 1, ur. Marinko Gjiwoje, iz 1970., zatim dvjema pripovijetkama Petra Šegedina, *Sreća* i *Sveti vrag*, u kojima je Miko Pastir pokretač zbivanja, te teorijskom interpretacijom Luke Paljetka “Arhetipska simbolika i ezoterijska značenja u noveli *Sreća*”, nastojim proniknuti u osebujan svijet posljednjeg žrnovskog pastira, u njegov, tada još uvijek prisutan arhajski Mediteran, u kojemu se trajni sukob između ljudske potrebe i društvene prisile ublažavao humorom.

ĐURĐINA ŠIJAKOVIĆ

Etnografski institut, SANU, Beograd

djurdjina.s@gmail.com

Slučaj “Žene protiv Euripida”: koliko je Atina bila (ne)spremna za velikog tragediografa?

Aristofanova komedija *Tezmoforijazuse* je jedna od najuspješnijih parodija atinskog društva, čiji je naročit fokus na subverzivnoj ulozi žene u društvu kojim vladaju muškarci. Radnja komada se zasniva na neprijateljstvu Atinjanki prema protagonistu Euripidu, poznatom tragediografu, koji je od svojih savremenika zadobio reputaciju mizogina. Ovaj rad će se pozabaviti *Tezmoforijazusama* kao studijom slučaja. Tekstualna analiza ove komedije i analiza Euripidovog “komičkog” lika (u Aristofanovom komadu) poslužiće kao prilog proučavanju Euripidovog kompleksnog stava prema ženskom rodu, kao i u proučavanju percepcije njegovog stava, tj. pozicioniranju poslednjeg velikog tragediografa klasične Grčke na skali između ženomrca (antičko stanovište) i protofeministe (moderno stanovište). Aristofanov humor je uvijek mnogo više od puke zabave i u mnogome reflektuje realni puls, stavove i stremljenja tadašnjeg grada Atine.

KATARINA ŠRIMPF

Inštitut za slovensko narodopisje, ZRC SAZU, Ljubljana

KSrimpf@zrc-sazu.si

“A veste kako se stopnjuje škrt? Škrt, Gorenc, Bohinc”. Šale in pokrajinski stereotipi

Šale so lahko sredstvo, s katerim pripovedovalec pripisuje človeške pomanjkljivosti drugim skupinam, na smešen, norčav način ali s pretiravanjem kakor tudi s poudarjanjem določenih lastnosti, s tem pa se ustvarjajo in prenašajo tudi stereotipi. Čeprav naj bi veljalo, da pripovedujejo šale tudi ljudje, ki v stereotipne podobe, ki jih le te vsebujejo, ne verjamejo, pa je mogoče iz konteksta pripovedovanja predvsem šal na račun prebivalcev različnih slovenskih pokrajin videti, da imajo te občasno podobno funkcijo kot zbadljivke. Šale, za razliko od zbadljivk, niso namenjene direktnemu zmerjanju, njihova funkcija je še vedno v prvi vrsti zabavati, čeprav se lahko z njimi zbada in žaliti, in sicer na milejši in družbeno sprejemljivejši način. O odnosih v pripovedovanju etničnih šal so različni raziskovalci ugotovili, da so v razmerjih šaljenja značilni trije dejavniki: pripovedovalec šale in tarča šale sta povezana s sorodstveno strukturo ali z družbenimi odnosi, razmerja šaljenja so razmeroma stalen pojav, ta pa pomagajo opredeliti in redefinirati tudi meje družbeno različnih skupin. Šale, ki vsebujejo stereotipne in popačene podobe etničnih skupnosti in narodov, imajo lahko torej tudi funkcijo pokazati nekoga kot drugačnega, to pa služi za okrepitev lokalnih, pokrajinskih ali narodnih identitet.

JOSIPA TOMAŠIĆ

Odsjek za kroatistiku, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

josipa.tomasic@gmail.com

Humor u kuhinji: što je smiješno u natpisima na zidnjacima?

U središtu je promišljanja ovoga izlaganja ostvarivanje humora u ukrasnim zidnim krpama (zidnjacima). Ukrasne zidne krpe bile su jako popularne između dvaju svjetskih ratova, prvotno kao dio gradske kulture, a zatim su se premjestile u prostor sela gdje su se zadržale do sredine 20. stoljeća. Proizvodile su ih žene za žene te ih možemo promatrati kao proizvod ženske subkulture. Iako prvotno nisu nužno izazivali smijeh, zidnjaci u svojoj jezičnoj i slikovnoj realizaciji danas ostvaruju humorni učinak. U radu se postavljaju pitanja: što je smiješno u zidnjacima, tko se smije (ili tko doživljava poruke na zidnjacima i same zidnjake smiješnima) te koji nam to mehanizmi, ili koje pozicije, omogućavaju čitanje zidnjaka kao humora.

TAMARA TVRTKOVIĆ

Odjel za hrvatski latinitet, Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu

ttvrtkovic@gmail.com

Humor u antici – teorija vs. praksa

Već su u antici postojale teorije i pokušaji definiranja komičnog, odnosno smiješnog (najpoznatiji teoretičari su Aristotel, Ciceron i Kvintilijan), a kao poseban problem pojavljuje se i nesuglasje koje se javlja između pojavnih oblika fenomena komičnog i smiješnog u praksi i njihove teorijske podloge. Osnovni je zahtjev, koji ponavljaju svi antički teoretičari, bezbolnost ismijavanja, dok je u praksi taj zahtjev neodrživ, odnosno, ako ne postoji podsmijeh i poruga, u mnogim slučajevima ne funkcionira niti mehanizam smiješnog. Helenistička zbirka dosjetki, poznata pod imenom *Filogel – Ljubitelj smijeha*, jedini je izvor za istraživanje viceva u antičkom razdoblju. U njoj su zapisana 263 vica na starogrčkom jeziku i većina od njih posjeduje sve karakteristike koje suvremene teorije književnosti pripisuju tom žanru. Na primjerima iz zbirke bit će pokazano kako se komika u njima gradi vrlo često ismijavanjem tjelesnih ili duhovnih karakteristika, odnosno situacija u kojima dolazi do otklona od uobičajenog konteksta, a koje se grade na “tuđoj nesreći” i vrlo se lako mogu nazvati “crnim humorom”. Iako nije bio njegovim začetnikom, Marko Valerije Marcijal žanrovski je do savršenstva razvio epigram, pogotovo rugalački (skoptički) epigram. S obzirom na velike sadržajne i formalne sličnosti između epigrama i vica, na primjerima Marcijala će se pokazati da, kao i u vicu, u epigramu karakteri i situacije vrlo često prelaze granice onoga što bi se danas nazvalo pristojnim, ali isto tako i onoga što se u antici smatralo pristojnim. Upravo je taj neetički element, odnosno narušavanje moralnog načela, ono što izaziva smijeh, ali i ono što je prema definicijama komičnog nedopustivo. A da je taj problem neetičnosti prisutan i danas, pokazuju univerzalni motivi koji se pojavljuju i u današnjim vicevima.

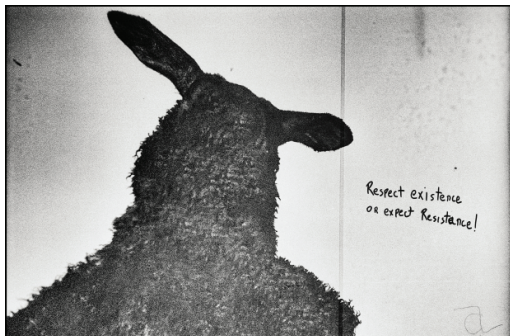
JERNEJA VRABIČ

Glasbenonarodopisni inštitut, ZRC SAZU, Ljubljana

nejca.vrabc@gmail.com

Šaljivo ali humorno v ljudskem in umetnem pesništvu

Osrednji predmet raziskave so na eni strani šaljive in zabavljive ljudske pesmi in na drugi strani humorne in satirične “umetne” pesmi. Uporaba različnih pojmov – šaljivo in humorno – v naslovu in njihovih navezav na poetike ljudskega in umetnega utemeljujem s pretežno rabo pojmov v folkloristiki in literarni vedi. Izpostavljeni bosta vprašanji, kaj je bilo odločilno, da je bila oziroma je pesem označena za šaljivo in je uvrščena med ljudske pesmi ter ali je pesem s šaljivim (pod)tonom v folkloristiki enaka oziroma podobna kot v literarni vedi. V disertaciji se posvečam humorju in sorodnim pojmom (Raskin; Propp V.; Juvan; Perišić idr.), zanima me, kako so definirani žanri; pregledane so bile posamezne tipologije oziroma klasifikacije, ki so nastale znotraj posameznih ved (pri Karlu Štrekelju, Zmagi Kumer, v zbirkah SLP in Etnomuzi; pri Antonu Ocvirku, Janku Kosu in Borisu A. Novaku) z ozirom na humorne/šaljive pesmi. Opazno je, da se ti izrazi, ki jih uporabljajo informatorji, v strokovnih besedilih ne ohranjajo. Zanimivost, ki jo je vredno izpostaviti pa je ta, da je to tudi žanr, ki je bil dostikrat zanikan (Terseglav; Galvin) in ga je doletela največja cenzura (Globočnik; Bahtin). S cenzuro je povezan morda bolj posredno, saj se humor (in smeh) veže tudi na erotiko oziroma spolnost (prim. Propp; Terseglav; Galvin; Koruza; Kmecl; Pečjak), ki pa je bila tabu tema. Če se oprem na Aristotela, ta celo meni (1449a 10-14), da komedija izvira iz faloških ali faličnih pesmi, ki so bile polne obscenosti in dvoumnih namigovanj, ob njihovem petju pa so naokrog nosili ogromen falos. Žal ali na srečo je živo tudi prepričanje, da se je Aristotelova knjiga, ki je bila posvečena komediji izgubila.

Respect existence
or expect Resistance!